

SOME MEASURES TO FORM SHAPE ICONS FOR 5-6 YEARS OLDS CHILDREN

Vu Thi Dieu Thuy^{1,*}, Dinh Thi Hong Loan¹, Bui Huong Giang¹

¹Hoalu University, Vietnam

* Email address: vtthuy@hluv.edu.vn

<http://doi.org/10.51453/2354-1431/2021/622>

Article info

Received: 15/7/2021

Accepted: 5/9/2021

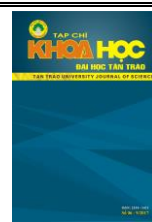
Keywords:

Shapes, shape symbols, literary works, learning games, folk games, experiences, spheres, cylinders, squares, and rectangles

Abstract:

The article briefly introduces the characteristics of forming shape symbol of 5-6 year old children, the theory and reality of forming shape symbols for 5-6 year old children, measures to form shape symbols for children 5-6 year old from the point of view of child-centered education includes measures to use literary works, use games with rules and let children experiences with shapes to form shape symbols for children. These measures are built according to a logical structure: purpose, meaning, content, method of conduct, specific and clear implementation conditions, which helps preschool teachers to apply in organizing activities teaches 5-6 year olds to form symbols about shapes including spheres, cylinders, squares, and rectangles.

:

MỘT SỐ BIỆN PHÁP HÌNH THÀNH BIỂU TƯỢNG HÌNH DẠNG CHO TRẺ 5-6 TUỔI

Vũ Thị Diệu Thúy^{1,*}, Đinh Thị Hồng Loan¹, Bùi Hương Giang¹

¹Trường Đại học Hoa Lư, Việt Nam

*Địa chỉ email: vtdthuy@hluv.edu.vn

<http://doi.org/10.51453/2354-1431/2021/622>

Thông tin bài viết

Ngày nhận bài: 15/7/2021

Ngày duyệt đăng: 5/9/2021

Từ khóa:

Hình dạng, biểu tượng hình dạng, tác phẩm văn học, trò chơi học tập, trò chơi dân gian, trải nghiệm, khối cầu, khối trụ, khối vuông, khối chữ nhật.

Tóm tắt

Bài viết giới thiệu khái quát đặc điểm hình thành biểu tượng hình dạng (BTHD) của trẻ 5-6 tuổi, lí luận và thực trạng hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi, các biện pháp hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi theo quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm gồm có biện pháp sử dụng tác phẩm văn học, sử dụng trò chơi có luật và cho trẻ trải nghiệm với hình dạng để hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ. Các biện pháp này được xây dựng theo cấu trúc logic: mục đích, ý nghĩa, nội dung, cách thức tiến hành, điều kiện thực hiện cụ thể, rõ ràng giúp giáo viên mầm non có thể vận dụng vào việc tổ chức các hoạt động dạy trẻ 5-6 tuổi hình thành biểu tượng về các hình khối gồm khối cầu, khối trụ, khối vuông, khối chữ nhật.

1. Mở đầu

Việc hình thành BTHD đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển trí tuệ cho trẻ mầm non, không chỉ giúp trẻ học hình học ở các bậc học sau mà còn góp phần giáo dục con người tích cực, độc lập, sáng tạo; sử dụng chính xác các thuật ngữ toán học như tên hình, tên khối với các thành phần như góc, cạnh, mặt bao, đường bao...; rèn luyện tính tổ chức, kỉ luật, lắng nghe, ghi nhớ, tích cực và độc lập giải quyết nhiệm vụ đúng thời gian quy định giúp trẻ hoạt động có định hướng, có tổ chức, có trách nhiệm [1]... Nhiều nghiên cứu cho rằng các biểu tượng về hình dạng của vật thể xuất hiện rất sớm ở trẻ em [2] [3], từ đó nhà giáo dục có thể định hướng việc xác định

các nội dung, phương pháp, hình thức hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ [1].

Trẻ 5-6 tuổi phân biệt các hình hình học và hình dạng vật thể ngày càng nhanh và chính xác, những biểu tượng hình dạng của trẻ 5 – 6 tuổi ngày càng phong phú. Trẻ nhận biết, phân biệt các hình hình học bằng các đầu ngón tay và mắt hoàn thiện hơn. Trẻ chủ động sờ mó vật bằng cả 2 tay, cầm nắm vật bằng các đầu ngón tay, biết đưa mắt quan sát theo đường bao của vật, phần chủ yếu đặc trưng cho hình dạng của vật để khảo sát hình đúng và đầy đủ. Ngôn ngữ phát triển giúp trẻ thu nhận các kiến thức về hình

dạng chính xác hơn, giúp trẻ củng cố, nhớ lâu những điều mình cảm giác được, lời nói giúp cho nhận thức của trẻ được tổng quát hơn. Trẻ có thể hiểu được tính chất đơn giản của các hình hình học, có thể nhận biết các khối theo đặc điểm mặt bao của từng khối; phân loại các hình, các vật thành các nhóm phù hợp và gọi tên được các nhóm cơ bản của chúng theo dấu hiệu đường bao hoặc mặt bao [1]. Trong ý thức trẻ 5-6 tuổi đã có sự tách rời các hình hình học khỏi các đồ vật và trẻ đã sử dụng chúng như những hình chuẩn để xác định hình dạng của các vật xung quanh [4].

Hiện nay, quá trình hướng dẫn trẻ 5-6 tuổi hình thành BTHD ở nhiều trường mầm non còn hạn chế nhất định vì giáo viên chưa sử dụng đa dạng các biện pháp giúp trẻ khảo sát, trải nghiệm hình dạng để nhận ra đặc điểm của chúng. Vì vậy, bài báo giới thiệu một số biện pháp hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi theo hướng phát huy tính tích cực nhận thức của trẻ.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Lí luận về hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

2.1.1. Biểu tượng hình dạng

Hình dạng là một trong các dấu hiệu để xác định và phân biệt các đối tượng trong không gian so với nhau. Hình dạng là một trong những dấu hiệu bề ngoài của vật cụ thể, đồng thời là khái niệm khái quát, dựa vào nó mà con người phân biệt vật này với vật khác.

BTHD là những hình ảnh cụ thể, bên ngoài với những dấu hiệu đặc trưng về các hình hình học, sự vật, hiện tượng mà con người đã tri giác trước đây [5].

2.1.2. Nội dung hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

GVMN hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi theo các nội dung sau: Mở rộng và làm phong phú hơn biểu tượng về các hình phẳng cho trẻ; Khảo sát các khối cầu, vuông, trụ, chữ nhật nhằm giúp trẻ nắm được những dấu hiệu đặc trưng của các khối: cấu tạo bề mặt bao quanh, số lượng các mặt, hình dạng các mặt; So sánh khối cầu, trụ; vuông, chữ nhật; Luyện tập xác định hình dạng của các vật xung quanh [1].

2.1.3. Phương pháp hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

GVMN có thể sử dụng các phương pháp dạy trẻ 5-6 tuổi hình thành BTHD như: Phương pháp ôn tập nhận biết các hình hình học; Dạy trẻ phân biệt các khối: Nhận biết các khối, Tạo nhóm khối theo dấu hiệu khác nhau, Khảo sát các khối bằng tay và mắt, So sánh từng cặp khối qua đặc điểm mặt bao, số lượng, hình dạng các mặt, So sánh các khối với nhau; Luyện tập phân biệt khối, tạo nhóm khối theo dấu hiệu đặc trưng [1].

2.1.4. Hình thức hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

Có thể hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi qua hoạt động học như làm quen với Toán, Tạo hình, Khám phá khoa học, Khám phá xã hội...; hoạt động ngoài giờ học [1].

2.1.5. Điều kiện hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

GV cần dựa trên các hình ảnh cụ thể, việc dạy trẻ không chỉ hạn chế ở hình ảnh thị giác mà còn phải tổ chức các hoạt động thực tiễn cho trẻ sử dụng các giác quan để cảm nhận đầy đủ hơn, chính xác hơn về đặc điểm của các khối ... [1].

2.2. Thực trạng hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

Việc khảo sát thực trạng được thực hiện với 30 GV đã và đang dạy trẻ 5-6 tuổi thuộc một số trường mầm non trong tỉnh Ninh Bình, 60 trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non Ninh Hải (Hoa Lư) và trường mầm non Tân Thành (TP Ninh Bình). Kết quả khảo sát thực trạng việc hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi cho thấy:

- 30 GVMN trong tỉnh Ninh Bình đều có nhận thức đúng đắn về tầm quan trọng của việc lập kế hoạch tổ chức hoạt động Làm quen với toán nhằm hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi, tích hợp dạy trẻ nhận biết phân biệt hình khối trong nhiều hoạt động giáo dục như Phát triển vận động, Tạo hình, Hoạt động vui chơi... nhưng khi dạy trẻ làm quen với hình dạng, giáo viên chưa quan tâm cho trẻ khảo sát mặt bao của các khối, chưa tổ chức đa dạng các hoạt động trải nghiệm với hình khối để phân biệt đặc điểm của các khối...

- Khả năng hình thành BTHD của 60 trẻ tham gia bài tập khảo sát chưa cao và không đồng đều, dàn trải ở mức rất thấp đến cao, chủ yếu tập trung ở mức trung bình theo thang đánh giá. Trẻ thực hiện được 1 số hành động khảo sát khối theo yêu cầu nhưng hầu như chưa nêu đủ đặc điểm mặt bao của từng khối, một số trẻ chưa xác định đủ số mặt bao của khối vuông, khối chữ nhật. Kỹ năng phân biệt các khối còn hạn chế, trẻ chỉ xác định được dưới 50% thông tin về

sự khác biệt của các cặp khối. Việc chọn khối theo đặc điểm từng khối tuy có kết quả cao hơn chỉ báo so sánh sự khác biệt của hai khối nhưng cũng chỉ có 50% lượt trẻ đạt kết quả tối đa khi chọn khối theo yêu cầu. Khả năng vận dụng kiến thức tìm các đồ vật xung quanh có dạng khối của trẻ chưa cao dù xung quanh trẻ có nhiều đồ vật có dạng khối cần phân biệt, cụ thể:

Bảng 1. Kết quả khảo sát thực trạng mức độ hình thành BTHD của trẻ 5-6 tuổi

<i>Trường</i>	<i>Mức Rất cao</i>		<i>Cao</i>		<i>TB</i>		<i>Thấp</i>		<i>Rất thấp</i>		<i>X</i>	<i>δ</i>
	<i>SL</i>	<i>%</i>	<i>SL</i>	<i>%</i>	<i>SL</i>	<i>%</i>	<i>SL</i>	<i>%</i>	<i>SL</i>	<i>%</i>		
Tân Thành	0	0	7	23	9	30	7	23	7	23	9,66	3,49
Ninh Hải	0	0	6	20	13	43	6	20	5	17	10,20	3,31

Kết quả khảo sát cho thấy trẻ ở hai trường có mức hình thành BTHD tương tự nhau, trẻ ở Ninh Hải đạt điểm trung bình theo thang đánh giá, nhóm trẻ ở Tân Thành đạt mức thấp theo thang đánh giá. Tuy giữa 2 nhóm trẻ có sự khác biệt không đáng kể về độ lệch chuẩn nhưng tỉ lệ chênh lệch giữa các trẻ vẫn còn khá cao so với điểm trung bình trẻ đạt được [5].

2.3. Biện pháp hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

2.3.1. Sử dụng tác phẩm văn học để hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

a) Mục đích

Tác phẩm văn học (TPVH) như truyện, thơ, câu đố giúp trẻ nhận biết về các dấu hiệu, đặc điểm về đường bao, mặt bao, góc, cạnh... của hình dạng một cách nhẹ nhàng, hấp dẫn mà hiệu quả đồng thời phát triển ngôn ngữ mạch lạc, hình thành tư duy trừu tượng. Do vậy, giáo viên cần sử dụng TPVH để hình thành BTHD cho trẻ 5-6 tuổi.

b) Ý nghĩa

TPVH giàu hình ảnh, nhạc điệu, vần điệu thật sinh động, hấp dẫn, lôi cuốn sự chú ý của trẻ [6]. Nó giúp trẻ dễ hình dung ra các âm thanh, hình ảnh... của sự vật, hiện tượng, nó phù hợp với kiểu tư duy của trẻ 5-6 tuổi. Thơ truyện cho trẻ mầm non thường hồn

nhiên, ngôn từ phù hợp với bản tính của trẻ thơ, dễ làm rung động tâm hồn trẻ [6]. Sử dụng TPVH là việc làm cần thiết, có ý nghĩa giáo dục tích cực để hình thành BTHD cho trẻ.

c) Nội dung

Một số TPVH có thể giúp trẻ hình thành BTHD, ví dụ bài thơ “Nặn đồ chơi” (Định Hải) giúp trẻ nhận biết hình tròn qua hình ảnh đôi mắt tròn xoe của chú mèo, quả thị và quả na dạng khối cầu; bài thơ “Trăng ơi từ đâu đến” (Trần Đăng Khoa) giúp trẻ liên hệ hình ảnh trăng có dạng khối cầu với các sự vật hiện tượng xung quanh như quả chín, mắt cá, quả bóng...; truyện “Xe lu và xe ca” cho trẻ biết xe lu có cái bánh trước dạng khối trụ rất to và nặng nên đi chậm để làm phẳng đường; truyện “Xe đạp con trên đường phố” cho trẻ biết xe tải có cái thùng to dạng khối chữ nhật để chứa hàng; truyện “Chiếc đầu máy xe lửa tốt bụng” cho trẻ biết các toa màu dạng khối chữ nhật, đoàn tàu nhiều toa giống khối chữ nhật rất dài...

Giáo viên mầm non còn có thể sử dụng một số câu đố như sau: Câu đố về đồ vật gồm đố về cái thước kẻ dạng hình/khối chữ nhật; cái phích dạng khối trụ; cái đồng hồ hình tròn, vuông; cái bát hình tròn; Câu đố về hiện tượng tự nhiên như đố về mặt trăng; Câu đố về thực vật như đố về quả nho, quả bưởi dạng khối cầu [7]. Giáo viên có thể sáng tác một

số bài về giúp trẻ hình thành biểu tượng về các hình

khối, ví dụ:

KHỐI CẦU	KHỐI CHỮ NHẬT	KHỐI TRỤ
Ve vè vè ve	Ve vè vè ve	Ve vè vè ve
Nghe vè tôi đó	Nghe vè tôi đó	Nghe vè tôi đó
Bạn nghe tinh né	Bạn nghe tinh né	Bạn nghe tinh né
Xem đây khối gì?	Xem đây khối gì?	Xem đây khối gì:
Tất cả các mặt	Tôi có bốn mặt	Mặt bao xung quanh
Bao đều cong cong	Là hình chữ nhật	Đều cong cong cong
Lăn được mọi phía	Vẫn còn hai mặt	Mặt bao hai đầu
Không thể xếp chồng	Lại là hình vuông	Lại là mặt phẳng
Bạn nhớ tôi không	Thước kẻ, tẩy gồm	Đặt nằm lăn được
Khối gì đó bạn?	Giống như tôi đó.	Đặt đứng không lăn.
KHỐI VUÔNG	KHỐI CHỮ NHẬT	Để tôi đứng vững
Ve vè vè ve	Ve vè vè ve	Sẽ chổng được thôi
Nghe vè tôi đó	Nghe vè tôi đó	Để tôi nằm ngang
Bạn nghe tinh né	Bạn nghe tinh né	Thì không chổng được
Xem đây khối gì?	Xem đây khối gì?	Tôi không mất lượt
Tôi có 6 mặt	Tôi có 6 mặt	Trong các cuộc thi
Đều là hình vuông	Là hình chữ nhật	Muốn đứng, muốn đi
Bánh đậu thơm ngon	Hộp màu, viên gạch...	Tôi đều làm được.
Rubic, xúc xắc	Có dạng của tôi	<i>(Vũ Thị Diệu Thúy)</i>
Đều mang hình dáng	Đoán nhanh bạn ơi	
Của khối tôi đây.	Khối gì đó bạn?	

d) Cách thức tiến hành

Việc sử dụng TPVH giúp trẻ 5-6 tuổi hình thành BTHD tiến hành theo các bước sau:

- Bước 1: Lựa chọn những TPVH phù hợp mục đích dạy trẻ BTHD.

Để sử dụng đúng mục đích dạy trẻ BTHD ở từng đề tài thì giáo viên cần lựa chọn những TPVH có nội dung phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý của trẻ, thông tin rõ ràng, cụ thể, dễ nhận biết về hình dạng để cho trẻ làm quen. Có thể sắp xếp TPVH giúp trẻ hình thành BTHD theo những nhóm nội dung sau:

+ Những TPVH giúp trẻ nhận biết hình phẳng (2D).

+ Những TPVH giúp trẻ nhận biết các khối (3D).

- Bước 2: Giúp trẻ nắm được các thông tin về hình dạng qua TPVH.

Mỗi TPVH có thể có một hoặc nhiều thông tin về hình dạng. Giáo viên cần tận dụng những thông tin đó để dạy trẻ nhận biết hình dạng qua việc cho trẻ làm quen với TPVH.

Để trẻ chú ý vào những câu, từ chỉ hình dạng trong TPVH, giáo viên cần *nhấn giọng, đọc diễn cảm* những từ ngữ đó để thu hút sự chú ý của trẻ, khuyến khích trẻ nhắc lại nhiều lần những từ ngữ đó để giúp trẻ ghi nhớ tốt hơn đặc điểm của hình dạng.

Để trẻ hiểu rõ những thông tin đó, giáo viên cần có *hệ thống câu hỏi* phù hợp và lời giải thích ngắn gọn, rõ ràng, dễ hiểu giúp trẻ nắm được kiến thức. Câu hỏi để trẻ phát triển nhận thức về hình dạng không hoàn toàn giống với hệ thống câu hỏi cho trẻ làm quen với văn học thông thường, câu hỏi này không chú trọng

vào tên tác giả, tác phẩm, các nhân vật... mà chủ yếu hướng về thông tin phục vụ cho việc trẻ tìm hiểu về hình dạng. Có thể sử dụng các dạng câu hỏi sau: Thứ nhất là câu hỏi khai thác thông tin về hình dạng có trong TPVH; giáo viên đặt câu hỏi theo trình tự nội dung tác phẩm, ví dụ: “Trong bài về, khối cầu có những đặc điểm gì?” hoặc ... Thứ hai là câu hỏi khái quát thông tin về hình dạng, ví dụ: “Bài về cho con biết điều gì về khối cầu?”...

- Bước 3: Cho trẻ liên hệ, vận dụng kiến thức vào thực tiễn

Thế giới đồ vật, sự vật xung quanh rất phong phú về hình dạng nên GV cần giúp trẻ vận dụng kiến thức để xác định hình dạng của đồ vật. Dạng câu hỏi thứ ba là câu hỏi liên hệ, ứng dụng kiến thức, kỹ năng cho trẻ; ví dụ: “Những đồ vật nào có dạng khối cầu? Muốn tạo khối cầu từ đất nặn, con phải làm thế nào? “Vì sao xe ca chạy rất nhanh?” (Vì 4 bánh xe ca dạng khối trụ hẹp, có bề mặt cong đều, bên trong chứa đầy không khí, nhẹ, dễ dàng lăn trên đường bộ để chuyên chở hành khách đi nhanh); “Vì sao xe lu lại chạy chậm?” (Vì bánh trước của xe lu có dạng 1 khối trụ với bề mặt rất rộng, làm bằng sắt rất nặng để nén và làm phẳng mặt đường)...

e) Điều kiện thực hiện

- TPVH có thông tin về hình dạng cần ngắn gọn, rõ ràng, dễ hiểu, dễ nhớ... các thông tin về hình dạng cụ thể, tường minh, sử dụng các nghệ thuật tu từ sinh động gợi thanh, gợi hình... giúp trẻ dễ tiếp nhận.

- Giáo viên có nghệ thuật đọc, kể diễn cảm.

- Phối kết hợp với việc sử dụng đồ dùng trực quan, lời giải thích giảng giải, nghệ thuật đặt câu hỏi và nghệ thuật trả lời câu hỏi của trẻ... [8], [9].

2.3.2. Hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi qua trải nghiệm

a) Mục đích

Trải nghiệm là quá trình hoạt động của chủ thể nhận thức với đối tượng nhận thức trong đó chủ thể tác động tới đối tượng để tích lũy kiến thức, kỹ năng, thái độ về đối tượng đó, tạo nên kinh nghiệm cho bản thân. Sử dụng cách thức trải nghiệm giúp trẻ chủ động, tích cực tiếp xúc với các sự vật, hiện tượng xung quanh để tìm ra dấu hiệu đặc trưng của hình dạng, từ đó nhận biết và có thể sử dụng hình dạng hợp lý vào các hoạt động vui chơi, học tập, sinh hoạt

hàng ngày của trẻ, bước đầu giúp trẻ phát triển tư duy toán học.

b) Ý nghĩa

Tổ chức cho trẻ tham gia trải nghiệm có ý nghĩa quan trọng đối với việc hình thành BTHD cho trẻ. Giáo dục lấy trẻ làm trung tâm, tăng cường hoạt động trải nghiệm, phát huy tính tích cực của trẻ là xu thế giáo dục mầm non trong khu vực và trên thế giới. Tham gia các hoạt động trải nghiệm là con đường hình thành biểu tượng toán một cách trực quan, sinh động, giúp trẻ hình thành và rèn luyện các kỹ năng nhận thức một cách thuận lợi.

c) Nội dung

- Khảo sát các hình hình học phẳng: vuông, tròn, tam giác, chữ nhật...

- Khảo sát các khối cầu, khối trụ, khối vuông, khối chữ nhật.

d) Cách thức tiến hành

Việc tổ chức cho trẻ trải nghiệm hình dạng theo các bước sau:

- Bước 1: Trước khi khảo sát giáo viên trò chuyện giúp trẻ xác định mục đích, tên hoạt động, ví dụ *Phân biệt khối cầu và khối trụ*, sau đó giáo viên chính xác hóa; hỏi cho trẻ phán đoán tên các khối cần khảo sát; nêu ý tưởng khảo sát từng khối, dự kiến kết quả khảo sát.

- Bước 2: Trong khi khảo sát

Khuyến khích trẻ khảo sát các đối tượng theo cách của trẻ xác định (sờ, lăn, xếp chồng,...), nêu kết quả khảo sát.

- Bước 3: Sau khi khảo sát, giáo viên cho trẻ đối chiếu kết quả với phán đoán ban đầu của trẻ, đối chiếu với kết quả khảo sát của cô và các bạn; cho trẻ xác định nguyên nhân có kết quả đúng, kết quả sai để trẻ rút ra kinh nghiệm khảo sát; giúp trẻ nhận ra kỹ thuật khảo sát phù hợp: Sờ đường bao của khối bằng cách một tay giữ khối, bàn tay còn lại sờ xung quanh mặt bao của khối để nhận ra đặc điểm mặt bao; lăn khối bằng cách một tay đẩy nhẹ vào một phía của khối để khối di chuyển, một tay đỡ phía trước của khối để không chế khoảng cách khối di chuyển, không lăn quá xa gây lộn xộn trong giờ học qua đó trẻ nhận ra khối nào lăn được, lăn được về những phía nào. Ví dụ khối cầu lăn được về mọi phía, khối trụ chỉ lăn được theo phía trước - sau.

Xếp chồng bằng cách đặt 2 khối cùng loại chồng lên nhau giúp trẻ nhận ra: khi đặt đứng, hai khối trụ chồng được lên nhau vì khối trụ có mặt bao hai đầu phẳng nhưng khi đặt nằm thì hai khối trụ không chồng được lên nhau vì mặt bao xung quanh của hai khối trụ cong; hai khối cầu không chồng được lên nhau vì mặt bao khối cầu đều cong.

Cuối cùng, giúp trẻ vận dụng kỹ năng khảo sát hình dạng để phân loại hình dạng các đối tượng khác như các đồ chơi, đồ dùng, vật liệu tự nhiên... ở môi trường xung quanh.

e) Điều kiện thực hiện

- Bộ toán hình có đủ các hình, khối phong phú về màu sắc, kích thước, kiểu dáng, chất liệu.

- Giáo viên tận dụng các nguyên vật liệu xung quanh giúp trẻ trải nghiệm khảo sát hình dạng, tạo hình dạng từ các vật liệu, chất liệu khác nhau: bột mì, đất sét, cát, hạt gạo, củ quả... Các nguyên vật liệu cho trẻ trải nghiệm phải đảm bảo an toàn, có tính thẩm mỹ để khơi gợi và duy trì hứng thú hoạt động của trẻ.

- Giáo viên tạo không gian, thời gian cho trẻ trải nghiệm hình dạng ở nhiều thời điểm trong ngày [10] [9].

2.3.3. Sử dụng trò chơi có luật nhằm hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi

a) Mục đích

Sử dụng trò chơi có luật như trò chơi học tập, trò chơi dân gian nhằm củng cố, bổ sung, phát triển tri thức về các BTHD, từ đó rèn luyện các kỹ năng nhận biết, khảo sát, phân biệt, phân loại hình, khối cho trẻ 5-6 tuổi. Ngoài ra, việc sử dụng trò chơi trong quá trình dạy trẻ về hình dạng cũng góp phần rèn cho trẻ tính kỷ luật, chính xác, nhanh nhẹn, độc lập, sáng tạo, biết sử dụng hình dạng hợp lý để giải quyết nhiệm vụ chơi; tạo động cơ tích cực và tăng hứng thú, cảm xúc cho trẻ trong quá trình giải quyết nhiệm vụ nhận thức để phát triển BTHD cho trẻ.

b) Ý nghĩa

Trò chơi được coi như là một dạng hoạt động thực hành, phù hợp với hoạt động chủ đạo của trẻ mẫu giáo, nó khơi gợi và duy trì hứng thú cho trẻ, giúp trẻ có tâm thế phấn khởi, thoải mái khi tham gia hoạt động nhận thức, nhờ đó mà hiệu quả nhận thức được nâng cao, hơn nữa những trò chơi dân gian rèn luyện trí tuệ ngoài việc giúp trẻ phát huy tính tích cực nhận thức còn góp phần giữ gìn bản sắc văn hóa

dân tộc, ví dụ những trò chơi “Đá bông trúng lỗ”, “Đánh phết” giúp trẻ nhận ra đặc điểm của khối cầu là lăn được về mọi phía.... Trong quá trình chơi, trẻ thực hiện các hành động chơi, giải quyết nhiệm vụ chơi như nhận biết các đặc điểm của hình dạng, tạo hình dạng theo yêu cầu hoặc theo ý thích và vận dụng chúng vào các hoạt động trong ngày của trẻ... Để giải quyết nhiệm vụ chơi, trẻ phải sử dụng các giác quan, ngôn ngữ, phải tự phân tích tổng hợp, phân loại, so sánh, khái quát hoá những thông tin được tiếp nhận. Trên cơ sở đó, những phẩm chất trí tuệ cần thiết cho trẻ được hình thành như sự nhanh trí, tính linh hoạt, sáng tạo, kiên trì... Do vậy, trò chơi có vai trò đặc biệt quan trọng trong sự phát triển hứng thú và kỹ năng nhận thức của trẻ 5-6 tuổi, vừa thoả mãn nhu cầu chơi, thoả mãn nhu cầu nhận thức nên nó mang lại niềm vui sướng, sự hài lòng giúp trẻ phát hiện ra những khả năng của mình đồng thời tạo điều kiện cho niềm đam mê sáng tạo của trẻ được phát triển.

c) Nội dung

- Những trò chơi tái tạo yêu cầu trẻ tìm và nói tên, đặc điểm của các khối, gồm:

+ Trò chơi tĩnh, ví dụ trò chơi “Ô cửa kì diệu” (trẻ chọn ô cửa theo ý thích và gọi tên vật với hình dạng của vật đó: *ô 1 có hình các phương tiện giao thông* như khinh khí cầu - khối cầu, xe tải - khối chữ nhật, kiện hàng - khối vuông, bánh xe lu - khối trụ; *ô 2 có hình các đồ dùng* như tủ lạnh - khối chữ nhật, hộp giấy ăn - khối vuông, nồi cơm điện - khối trụ, bình hoa - khối cầu; *ô cửa 3 có các hình đồ chơi* như quả bóng - khối cầu, cà kheo - khối trụ, rubic - khối vuông, khối gỗ chữ nhật; *ô cửa 4 có hình các loại bánh* như bánh đậu xanh - khối vuông, bánh dẻo - khối trụ, bánh nướng - khối chữ nhật, bánh rán - khối cầu...)

+ Trò chơi động, ví dụ các trò chơi dân gian “Đánh phết”, “Ném cầu”, “Ném còn”, “Đá cầu giấy”, “Đá bông trúng lỗ”, “Chuyền thẻ”, “Bi tương”, “Bắn bi” (quả phết, quả cầu, quả còn, viên bi... dạng khối cầu); “Đi cà kheo” (cà kheo làm từ vỏ hộp sữa dạng khối trụ),... [11].

- Những trò chơi sáng tạo đòi hỏi trẻ tạo ra khối theo yêu cầu hoặc theo ý thích.

+ Trò chơi tĩnh, ví dụ trò chơi “Làm bánh” trong đó bánh chưng dạng khối chữ nhật, bánh đậu xanh

dạng khối vuông, bánh rán dạng khối cầu, bánh cối dạng khối trụ...

+ Trò chơi động, ví dụ trò chơi “Xây các công trình văn hóa” trong đó tạo Kim Tự Tháp dạng khối tam giác từ các khối vuông hoặc các khối chữ nhật, tạo Chùa Một Cột dạng khối vuông từ 1 khối trụ, 1 khối vuông to, 1 khối tam giác làm mái (nhìn giống khối vuông); tạo Lăng Bác dạng khối vuông từ các khối chữ nhật và khối vuông; tạo Tháp Rùa dạng khối tam giác từ các khối chữ nhật, 1 khối vuông, 1 khối tam giác làm mái và 1 khối cầu trên nóc; tạo Bảo tàng Hà Nội dạng khối tam giác ngược; tạo Viện bảo tàng Điện ảnh Los Angeles dạng khối cầu từ các khối vuông hoặc chữ nhật... theo luật tiếp sức.

d) Cách thức tiến hành

Tổ chức trò chơi, giáo viên cần sử dụng kết hợp các phương pháp dạy học trực quan, dùng lời nói và thực hành để hướng dẫn các trẻ chơi tạo cho trẻ hứng thú và niềm say mê khám phá thế giới hình dạng thông qua việc thực hiện nhiệm vụ chơi, hành động chơi.

Giáo viên phải là người khởi xướng và tham gia chơi cùng trẻ, hướng dẫn trẻ cách chơi, luật chơi, cách đánh giá trò chơi. Trên cơ sở kết hợp các biện pháp dùng lời nói (trao đổi, sử dụng hệ thống các câu hỏi, lời đề nghị, giảng giải, hướng dẫn, nhận xét...) với các biện pháp trực quan (cho trẻ quan sát các đồ vật, đồ chơi, con vật, tranh ảnh... và các hành động mẫu) nhằm giúp trẻ dễ dàng nắm được các dấu hiệu hình dạng mà trẻ cần xác định cũng như trình tự các thao tác trong hành động mẫu để trẻ có thể dễ dàng tái hiện lại chúng và tích cực sử dụng các hành động đó vào trong trò chơi nhằm thực hiện nhiệm vụ chơi. Tổ chức trò chơi có luật cho trẻ theo các bước sau:

Bước 1: Giới thiệu trò chơi. Giáo viên hoặc trẻ nói tên trò chơi, gọi cho trẻ hình dung những trò chơi đã biết. Với những trò chơi cũ, giáo viên có thể mô tả lại một vài hành động chơi và yêu cầu trẻ nhớ tên trò chơi. Ví dụ, tổ chức trò chơi mới “Xây dựng công trình văn hóa”, giáo viên gọi cho trẻ kể tên một số công trình văn hóa tiêu biểu của nước ta hoặc thế giới mà trẻ đã tìm hiểu, hỏi hình dạng đặc trưng của công trình đó, cho trẻ đoán tên trò chơi.

Bước 2: Giới thiệu nhiệm vụ chơi. Có hai cách giới thiệu nhiệm vụ chơi cho trẻ: Có thể đưa ra cho trẻ từng phần của nhiệm vụ và trình tự hành động để đi đến giải quyết một nhiệm vụ cụ thể trong tổng thể; giao

cho trẻ toàn bộ nhiệm vụ, gợi ý có thể sử dụng nhiều phương thức hành động khác nhau, khuyến khích sáng kiến của trẻ. Ví dụ, chơi trò xây Kim Tự Tháp cần chọn những khối cùng loại có mặt phẳng, có góc vuông, xếp các tầng thấp có mặt là hình vuông sao cho tầng trên nhỏ hơn tầng dưới, có cùng cạnh với tầng dưới, chóp tháp chỉ xây bằng 1 khối để nhìn từ 1 phía tháp có dạng khối tam giác. Trẻ ở từng tổ có thể phân chia nhiệm vụ chơi của các thành viên khác nhau: có tổ phân công 2-3 bạn chuyên xây dựng, các bạn còn lại đi lấy vật liệu; có tổ chơi phối hợp các cá nhân trong đó mỗi người đều được lấy vật liệu và xây tháp...

Bước 3: Phổ biến cách chơi, luật chơi. Giáo viên phổ biến cách chơi, luật chơi với những trò chơi mới, với những trò chơi trẻ đã biết nên cho trẻ nhắc lại luật chơi, cách chơi. Giáo viên có thể làm mẫu nếu cần, cô làm mẫu rồi giải thích ngắn gọn cách chơi, có thể cho 1 vài nhóm chơi thử, sau đó trẻ tiến hành hoặc trẻ làm mẫu một vài lần, cô và các bạn nhận xét rồi trẻ tiến hành chơi. Ví dụ chơi xây Kim Tự Tháp, cách chơi giống nhau là chọn đúng loại vật liệu, xếp vật liệu thành tháp khối tam giác; chơi theo luật tiếp sức, đội nào làm xong tháp, tháp đẹp và vững vàng, đúng dạng khối tam giác thì chiến thắng.

Bước 4: Tổ chức quá trình chơi của trẻ. Hiệu lệnh của cô rõ ràng, dứt khoát để trẻ thực hiện chơi. Giáo viên điều khiển trò chơi cho trẻ, khích lệ sự cố gắng, sự thành công của trẻ. Đối với trẻ 5-6 tuổi, giáo viên có thể không trực tiếp tham gia vào trò chơi mà chỉ động viên trẻ tự tổ chức trò chơi, chỉ đạo các bạn cùng chơi. Trẻ là chủ trò tổ chức trò chơi, phổ biến luật chơi, thậm chí đổi luật chơi để tăng sức hấp dẫn cho trò chơi. Giáo viên bao quát hoạt động chơi, kịp thời sửa sai, nhắc nhở giúp trẻ chơi đúng và tích cực vận dụng những hiểu biết vào trò chơi, khuyến khích sự sáng tạo trong khi chơi. Nên tổ chức dưới dạng thi đua cho các nhóm cùng nỗ lực, tích cực. Trong quá trình trẻ chơi, giáo viên cũng cần duy trì tốc độ chơi phù hợp. Giáo viên cần gọi cho trẻ thể hiện thái độ tích cực khi chơi như thân thiện, đoàn kết với bạn, nỗ lực thực hiện nhiệm vụ chơi, chia sẻ, khích lệ bạn thua cuộc, chúc mừng thành tích của bạn... Giáo viên vừa là người chơi cùng trẻ, vừa là người tổ chức, hướng dẫn trẻ chơi. Khi trẻ đã biết chơi, giáo viên gợi ý để trẻ tự chơi tiếp. Giáo viên có thể tổ chức trò chơi lặp lại vài lần tùy vào hứng thú và mức độ phát triển biểu tượng hình dạng của trẻ.

Bước 5: Đánh giá kết quả chơi. Khi kết thúc trò chơi, giáo viên đánh giá kết quả thực hiện hành động chơi, luật chơi, nhiệm vụ chơi, các mối quan hệ trong khi chơi; hướng dẫn trẻ nhận xét các dấu hiệu và mối quan hệ toán học có trong trò chơi để duy trì hứng thú cho trẻ, tạo cho trẻ tâm trạng phấn chấn chờ đón trò chơi tiếp theo.

e) Điều kiện thực hiện

- Các trò chơi phải phù hợp với chủ đề, hướng tới hình thành và phát triển biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi theo hướng tích hợp.

- Nội dung chơi, hành động chơi, luật chơi phải được tăng dần độ khó phù hợp với sự phát triển biểu tượng hình dạng của trẻ.

- Lựa chọn trò chơi phải phù hợp với hình thức thực hiện (trong hoặc ngoài tiết học).

- Có đủ không gian, thời gian, đồ dùng đồ chơi để thực hiện trò chơi.

- Giáo viên cần lựa chọn và thiết kế nhiều trò chơi có luật có nội dung dạy trẻ biểu tượng hình dạng, sử dụng phù hợp mục đích giáo dục [8] [9].

3. Kết luận

Các biện pháp hình thành biểu tượng hình dạng cho trẻ 5-6 tuổi theo quan điểm dạy học lấy trẻ làm trung tâm đã được thực nghiệm và thu được kết quả khả thi, mức độ hình thành biểu tượng hình dạng của nhóm thực nghiệm sau thực nghiệm cao hơn so với nhóm thực nghiệm trước thực nghiệm và so với nhóm đối chứng. Khi nhà giáo dục tổ chức các hoạt động trải nghiệm hình dạng, khuyến khích trẻ giải quyết nhiệm vụ nhận thức qua hoạt động chơi... để khám phá hình dạng phù hợp với nhu cầu và khả năng nhận thức của trẻ, hầu hết trẻ 5-6 tuổi ở các nhóm thực nghiệm đều rất hứng thú, tích cực tham gia hoạt động học mức độ nhận biết, phân biệt hình dạng tiến bộ rõ nét so với trước thực nghiệm. Giáo viên mầm non có thể vận dụng các biện pháp này trong giờ Làm quen với toán và các hoạt động ngoài giờ học như hoạt động chiều, Hoạt động đón/trả trẻ, Hoạt động vui chơi... để giúp trẻ củng cố, chính xác hóa biểu tượng hình dạng và tích cực vận dụng chúng vào thực tế cuộc sống, sinh hoạt của trẻ.

REFERENCES

- [1] Lien, D. T. (2011). *Textbook of Theory and methods of forming elementary mathematical symbols for preschool children*. Hanoi: Publisher of Pedagogical University.
- [2] Clements D.H & Sarama J. (2004). *Engaging young children in mathematics: Standards for early childhood mathematics education*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- [3] Clements D. H., & Sarama, J. (2006). Mathematics in kindergarten. *YC Young Children*, 38-41.
- [4] Nhung, D. T. (2015). *Methods of forming math symbols for preschoolers*. Hanoi: Vietnam Education Publishing House
- [5] Giang, B. H., Thuy, V. T. D., Loan, D. T. H., Ha, L. T. (2021). *Plan and organize activities to familiarize with math to form shape symbols for 5-6 year old*. Ninh Binh: Hoa Lu University. Retrieved from <http://hluv.edu.vn/vi>
- [6] Ly, L. T. (2014). *Children's literature with early childhood education*. Hanoi: Publisher of Pedagogical University
- [7] Huong, L. T. (2018). *A selection of themed games, songs, poems, stories and puzzles for 5-6 year olds*. Hanoi: Vietnam Education Publishing House.
- [8] Thuy, V. T. (2014). *Methods of teaching preschool children 5-6 years old to orient the length of time*. Hanoi: Hanoi National University of education. Retrieved from <http://hnue.edu.vn>.
- [9] Thuy, V. T. D., Loan, D. T. H., Giang, B. H. (2020). Forming shape icons for 4-5 year old preschoolers. *Journal of Education & Society*, 60-66.
- [10] Loan, D. T. H., Thuy, V. T. D., Giang, B. H. (2020). *Plan and organize activities to familiarize with math to form shape symbols for 4-5 year old*. Ninh Binh: Hoa Lu University. Retrieved from <http://hluv.edu.vn/vi>
- [11] Thuy, V. T. D., Lan, N. T. H., Loan, D. T. H., Ha, L. T., Huong, D. T. L. (2018). *Using folk games to develop intelligence for preschool children*. Hanoi: Hanoi National University Publishing House.